

HOEFHAMER NIEUWS

Hoefhamer Nieuwsbrief • www.museumsmederijelburg.nl • december 2016, nr. 26, jaargang 10

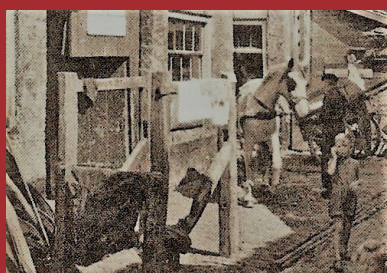
Hoefhamer Nieuws nr. 26

Beste donateurs / vrijwilligers,

Laten we deze nieuwsbrief maar beginnen met het minder fraaie nieuws: de museumsmederij heeft afscheid moeten nemen van één van de vrijwilligers van het eerste uur: de meest ervaren leermeester Hendrik Smit (86). Afnemende gezondheid dwingt hem om een stapje terug te doen en het geven van cursussen smeden vaarwel te zeggen.

De trotse leermeester met zijn cursisten Cor Schrevelius (staand links), Leendert v.d. Wiel en Ina v.d. Wiel, voorjaar 2008

De houten hoofstal van smid Zoet.

Het restant van de ijzeren hoofstal van smid Compagnijen, Doornspijk.

De Hoefhamer wordt gesponsord door:

**Scheepswerf Balk Urk BV
Do-it The Signmakers Kampen
Mustad Benelux Lelystad
Bramcometaal Kampen**

DE HOEFHAMER

MUSEUMSMEDERIJ ELBURG

Hendrik Smit geeft uitleg in De Hoefhamer.

Dat viel voorwaar niet mee want smid Smit was er al sinds 2005 bij betrokken. In dat jaar startte hij namelijk met enkele proefcursussen. Cursisten van het eerste uur waren de toenmalige bestuursleden Willem Bultman en Tom Bergstra en de achterbuurvrouw van Smit, Adri Kes met haar dochter en vriend. Vanaf 2007 gaf de enthousiasmerende leermeester les aan een hele reeks van maar liefst tachtig cursisten! Dezen maakten zo allemaal kennis met het aloude ambacht van de smid. Voor de één was het slechts een leuke tijdsbesteding, voor de ander een serieuze gelegenheid om 'het geheim van de smid' onder de knie te krijgen. De cursisten Henry van Loo, Bram de Jongh, Jan van Werven en Luuk Verhoek behaalden met succes hun NGK certificaat.

Kenmerkend voor de lessen van Smit was zijn streven naar perfectie, naar kwaliteit. Werkstukken moesten netjes worden afgewerkt, rommel kwam de werkplaats niet uit. De door Smit zelf gesmede uithangborden zijn hiervan een goed voorbeeld. Naast het geven van cursussen stond Hendrik Smit in loop van jaren het bestuur met raad en daad terzijde en bracht hij tal van

verbeteringen aan in de smederij.

Voor dit alles onze oprechte dank en nog een aantal goede jaren toegewenst!

Het bestuur van De Hoefhamer

Vrienden van de Travalje

Nu heel wat anders. Enige maanden geleden kreeg ons bestuur een verzoek uit Kamperland (Zeeland) van de Stichting Vrienden van de Travalje (www.travalje.eu): of men gegevens van de website van De Hoefhamer zou mogen gebruiken voor een artikel in het tijdschrift van hun stichting.

Randversiering uit het 'Kuerboec van Ieperen'. Boven een smederij in werking, onder de afbeelding van een heel vroege travalje.

Z.o.z.->

Dat mocht vanzelfsprekend en na verloop van enige tijd verscheen in het zomernummer 2016 een uitgebreid verhaal over de Elburger smederij!

Dat was een eerste kennismaking met de Zeeuwse travalje-liefhebbers, die zich tot doel hebben gesteld de nog aanwezige travaljes in Zeeland voor ondergang te behoeden. Een travalje is een houten constructie voor een smederij, waarin de hoefsmid een paard vastmaakt om het van nieuwe ijzers te voorzien. In Zeeland waren het niet alleen smeden die over een travalje beschikten. Ze stonden ook vaak op de erven van grote boerderijen. Een veel gebruikt Nederlands woord is overigens hoefstal!

Sta-in-de-weg

'Travaljes in het straatbeeld van steden en dorpen houden het verleden levend', lezen we op de website van de stichting. Door de komst van tractoren werden trekpaarden overbodig evenals de travaljes. En de hoefsmiden moesten naar ander werk uitzien. De travaljes werden al snel als een sta-in-de-weg ervaren en de meeste zijn dan ook afgebroken.

Oorspronkelijk was een travalje een houten constructie met onderdelen als staander, borstbalk, voorvoetsteun, hielijzer, slothout enz... Een dergelijk exemplaar stond ooit in de Rozemarijnsteeg bij de werkplaats van hoefsmid Aart Zoet (1890-1971). In een later stadium verving men de onderdelen steeds meer door ijzeren exemplaren. Soms werd een travalje helemaal van ijzer gemaakt, zoals in Doornspijk bij de voormalige smederij van de familie Companjen aan de Zuiderzeestraatweg.

Kuerboec van leperen

De ouderdom van de travalje houdt de gemoederen nogal bezig. Er zijn bronnen die melden dat de travalje uit het midden van de 18de eeuw dateert en afkomstig is uit Frankrijk. De Franse legers voerden op karren mobiele travaljes mee, zodat de paarden onderweg makkelijk bekapt en beslagen konden worden. De naam pleit voor deze zienswijze want het woord travalje is een verbastering van het Franse 'travaille' (travailler = werken).

Maar wat te denken van het 'Kuerboec van leperen' uit de 15de eeuw? Daarin vinden we een randversiering waarop een heuse travalje staat afgebeeld!

Sierlijke exemplaren in Zwolle

In de provincie Zeeland stonden ooit veel travaljes in allerlei vormen en maten, zowel buiten als (soms) in de smederij. Dat er in deze provincie zoveel waren, was het gevolg van de aanwezige zware zeeklei die het gebruik van eveneens zware trekpaar-

den tot gevolg had. 'Deze zware Zeeuwse paarden kunnen moeilijk op drie benen staan en worden dus vaak met behulp van riemen in de hoefstal vastgebonden', zo

vertelde een paar jaar geleden één van de bekendste hoefsmiden van ons land, Joop Wijnen uit Maarn.

De genoemde travaljes uit Elburg en Doornspijk behoren tot de zeer eenvoudige exemplaren. Veel Zeeuwse travaljes waren voorzien van een dak of stonden onder een afdak van de smederij.

Een heel fraai voorbeeld uit 1885 staat in Zwolle, in de Thomas à Kempisstraat. Het is een sierlijke dubbele hoefstal haaks op de onderpui van het pand met in de gevel vijf deuren met bovenlichten. Als gevolg hiervan stonden de opgestelde paarden met hun hoofd deels in de smederij.

De hoefsmederij van Poppe in bedrijf.

Een prachtig voorbeeld van een hoefstal in de smederij komt ook uit Zwolle. Deze dubbele binnenhoefstal bevond zich in smederij Poppe in de Luttekenstraat (nu het sfeervolle restaurant Poppe). Waarschijnlijk was er buiten op de openbare weg te weinig ruimte beschikbaar en moest de smid zijn hoefstal binnen opstellen. Er waren in verband met een goede 'doorluchting' maar liefst vijf deuren in de gevel geplaatst. De paarden werden door de tweede en vierde deur (met enigszins getoogde bovendorpel) binnen geleid. De andere drie deuren dienden om frisse lucht toe te laten in de werkplaats.

Het interieur van restaurant Poppe met de dubbele binnenhoefstal.

En Elburg...

In de museumsmederij De Hoefhamer staat op zolder een soortement hoefstal maar die doet uitsluitend dienst om een

opgezette haflinger overeind te houden. Zo'n haflinger is overigens ideaal want dit ras stelt heel weinig eisen aan de voeding om toch op gewicht te blijven!

De redactie van Hoefhamer Nieuws doet hierbij de suggestie in de Rozemarijnsteeg weer een eenvoudige hoefstal te realiseren met daarin een fraai gesmeed silhouet van een paard. Een prachtig voorbeeld staat in het stadje Kortgene op Noord-Beveland, Zeeland.

Tekening van hoefsmederij J.H. Eijhuse en Zn (Restauratievademecum RDMZ/UDC 69.011/Docblad 41-2).

Bronnen:

Travaljes in Zeeland in vroeger tijden en heden, uitgave Stichting Vrienden van de Travalje, 2013

Restauratievademecum RDMZ, 1998

De fraaie dubbele hoefstal in de Thomas à Kempisstraat te Zwolle.

Schenking

De museumsmederij mocht weer een schenking in ontvangst nemen, nu van de heer Reijer Spaan uit Elburg. Hij schonk een aantal fraai geïllustreerde boekwerken te weten:

Fritz Kühn, Geschmiedetes Eisen, 1968

Hans Scheel, Schmiede- und Schlosserarbeiten, 1964

Fritz Kühn, Geschmiedetes Gerät, 1954

Waarvan acte!

